

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Поглиблення глобалізаційних процесів, швидке входження інформаційно-технічних та інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життя України вимагають якісно нових підходів до змістової та організаційно-методичної сторін навчання іноземної мови.

Серед пріоритетних напрямів реформування освіти визначено необхідність досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних предметів: української та іноземних мов. Шляхи реформування змісту загальноосвітньої підготовки передбачають формування гуманітарного мислення, опанування державною та іноземними мовами. За умов традиційного підходу до підготовки фахівців у вищій школі навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей приділяється недостатня увага, оскільки для них ця дисципліна не вважається профілюючою; ігноруються зміни в політичному та економічному становищі нашої країни, її стратегічне завдання — інтеграція в Європу.

За таких обставин особистісно орієнтована іноземна підготовка студентів технічних спеціальностей вищих навчальних закладів усіх рівнів акредитації набуває особливого значення, оскільки вона спрямована на формування особистості студентів у процесі оволодіння ними іноземною мовою. Слід зазначити, що сучасна вища школа поступово переорієнтовується на розвиток особистості студента, готової до життєдіяльності в умовах технологічного суспільства. Однак цьому процесу бракує цілеспрямованості та науково-методичного забезпечення. Тому процес «особистісної» перебудови навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти відбувається спонтанно, повільно, неефективно. У зв'язку з цим педагоги все більше усвідомлюють гостру потребу у створенні та реалізації особистісного підходу до студента як одного з принципів організації навчально-виховної роботи у вищій школі. Такий підхід має сприяти більш цілеспрямованому, гармонійному розвитку студента як майбутнього творчого, професійного діючого фахівця.

Ми вбачаємо, що при визначенні теоретичних і методичних основ особистісного підходу в навчанні студентів, доцільно базуватись на певних наукових положеннях щодо формування цього підходу в психології та педагогіці; на результатах психологічних досліджень особистості.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Наукові передумови виникнення особистісного підходу поступово визначались у дослідженнях особистості в різних її аспектах, що були проведені такими представниками класичної психології, як Б. Ананьев, О. Бодальов, Л. Виготський, У. Джемс, В. Ковальов, О. Леонтьев, В. Мерлін, В. М'ясищев, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, І. Сікорський, З. Фрейд, К. Юнг та багато інших.

Сучасні вимоги до формування особистісного підходу поступово визначались у дослідженнях таких учених, як К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, І. Бех, М. Боришевський, В. Давидов, В. Моляко, І. Якиманська та інших.

У спеціальній галузі психології і педагогіки, трудової і професійної підготовки важливі передумови становлення особистісного підходу розроблялись у дослідженнях А. Алексюка, Г. Балла, І. Зязюна, В. Козакова, Г. Костюка, С. Максименка, Н. Ничкало, В. Семиченко, О. Пехоти, Л. Пуховської, В. Чебишевої.

Мета статті — проаналізувати специфічні риси педагогічних і психологічних передумов впровадження особистісно орієнтованого підходу до іноземної підготовки студентів.

Наукова новизна зумовлена авторським підходом щодо проблематики застосування особистісно орієнтованого підходу у процесі іноземної підготовки студентів технічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психологія як базисна наука значно впливає на формування методологічних підходів, що визначають теоретичні основи іншомовної підготовки. Останніми роками значно зростає інтерес до особистісного підходу саме у педагогічній психології та практичній педагогіці. Ураховуючи складність розробки такого підходу, дослідники вважають за доцільне здійснювати його побудову на шляху переходу до нього від інших, більш розроблених підходів. Тому пропонуються такі його форми, як «особистісно-соціально-діяльнісний підхід» (О. Барабанщиков і М. Феденко), «принцип діяльнісно-особистісного підходу» (В. Андреев), «особистісно-діяльнісний підхід» (І. Зимняя), «системний особистісно діяльнісний підхід» (С. Максименко) тощо.

Особистісний підхід утверджується як ключовий психолого-педагогічний принцип організації навчально-виховного процесу, від якого багато в чому залежить ефективність переорієнтації системи освіти на розвиток особистості студентів. На нашу думку, актуальність дослідження визначається переосмисленням ролі особистості в духовному житті суспільства.

Підійшовши до питання особистісно орієнтованої освіти, удосконалення системи якої є головною метою запровадження будь-якої інновації в навчальному закладі, виходимо насамперед з загально-педагогічного визначення його суті — це перехід від домінанти предметно орієнтованої до особистісно і соціально орієнтованої освіти, здатність до системного моделювання освітнього процесу і цілісного розвитку майбутнього фахівця.

Зазначимо, що сутнісні характеристики особистісно орієнтованої освіти чітко окреслюються, коли порівнюємо її з традиційним навчанням. Отже, якщо у традиційному навчанні студент розглядається як певна усереднена даність, як продукт навчання (хоч із своїми індивідуальними особливостями), то в центрі моделі особистісно орієнтованого навчання є студент, а навчальний предмет — один із способів формування особистості студента. Ця модель орієнтує викладача на створення освітньо-виховного середовища, до якого входять викладачі, батьки, студенти з їхніми ціннісними орієнтирами й установками, з їх потребами, схильностями, з усім спектром особистісно-індивідуальних характеристик.

З огляду на вищесказане варто усвідомити, що суб'єктність студента розвивається в процесі саморозвитку, а не лише засвоєння знань і формування умінь, тому для оптимальної реалізації особистісно орієнтованого підходу в навчальному процесі й навчанні іноземних мов необхідно створити педагогічні умови з урахуванням суб'єктності студента як одного з проявів здатності до перетворення та самовдосконалення в навчанні й подальшій професійній діяльності [7, с. 122-123]. Отже, загальні оптимальні умови розвитку особистості студента в контексті особистісно орієнтованої спрямованості навчання забезпечуються:

- проектуванням умов для самостійного прояву й розвитку професійно-особистісних якостей майбутнього фахівця [7, с. 123];
- діяльнісним підходом до організації педагогічного процесу, що відображається у впровадженні в навчальний процес різноманітних видів, форм і методів діяльності, що спрямована на пізнання й творче перетворення оточуючого світу [4, с. 12];
- цілепокладанням, що сприяє усвідомленню здійсненню діяльності й формуванню позитивної мотивації [4, с. 25];
- полілогічним і діалогічним характером взаємодії;
- організацією мислительної діяльності студента, а також смислотворчості (створення студентами свого індивідуального смислу з проблеми, що обговорюється, про явища та предмети, що вивчаються; обмін смислами між учасниками взаємодії) [4, с. 70];
- створенням ситуації успіху в діяльності, що викликає задоволення від діяльності й підвищує мотивацію (неприйнятним є зосередження уваги на помилках і недоліках у діяльності) [4, с. 70];
- забезпеченням свободи вибору в навчальній діяльності;
- організацією рефлексивної діяльності, що спрямована на самоаналіз учасниками педагогічної взаємодії своєї діяльності, її результатів [4, с. 144];

– контекстністю навчання, що полягає у врахуванні суб'єктної діяльності студента та інтеграції різних видів діяльності студентів (навчальної, наукової, практичної); особливу роль у контекстному навчанні відіграють активні форми й методи навчання, що спираються на творчість і продуктивність особистості.

У свою чергу, концептуальні ідеї й ціннісні орієнтації особистісно орієнтованого підходу в навчанні іноземних мов представлені в комунікативному підході, на формування якого вплинув розвиток когнітивної психології, що активізує функцію пізнання в педагогічному процесі та гуманістичної психології з її позитивним розумінням людської природи й становленням реалізації суб'єктності людини.

Реалізації комунікативного підходу, що має діяльнісний характер, сприяють позитивні умови для активного й вільного розвитку особистості в діяльності, зокрема, мовленнєвої. У загальному вигляді такі умови зводяться до того, що:

– студенти мають можливість вільно висловити свої думки й почуття в процесі спілкування;

– заохочуються подекуди суперечливі, помилкові судження, що свідчать про самостійність студентів, їх активну позицію;

– роблячи помилки, учасники не соромляться їх і не відчують зніяковіння;

– використання мовленнєвого матеріалу підпорядковується індивідуальному мовленнєвому замислу [5, с. 11];

– спілкування слугує засобом, що розвиває індивідуальність, а також є інструментом виховання необхідних рис особистості, способом передачі досвіду [5, с. 12];

– змістову сторону спілкування складають проблеми, відібрані з урахуванням індивідуальних інтересів студентів, а також видів діяльності, що виконуються ними (професійне спілкування). Тут значну роль відіграють міжпредметні зв'язки (міждисциплінарна інтеграція).

Водночас, як свідчить досвід, реалізіція особистісно орієнтованого іншомовного навчання студентів технічних спеціальностей вищих закладів освіти можлива при забезпеченні наступних педагогічних умов:

– створення особистісно орієнтованих навчальних професійних, ситуацій, які спонукають студентів до усвідомлення позитивного образу та адекватної самооцінки;

– зміни ролі професійного діалогу в іншомовному спілкуванні;

– створення ситуацій професійного успіху на заняттях;

– організації освітнього середовища в процесі іншомовного навчання;

– дотримання суб'єктних відносин викладача та студентів.

Як зазначають А. Нісімчук, О. Падалка, О. Шпак педагогічна технологія у вищих навчальних закладах передбачає, що процес розвитку особистості студента полягає в умінні викладача перетворювати задатки у здібності. Реальність такого процесу дуже складна і динамічна, бо залежить від уміння викладача визначити особливості інтелекту студента, які включають: 1) обсяг пам'яті; 2) швидкість сприйняття інформації; 3) час зберігання потрібної інформації; 4) здатність організму до сприйняття інформації.

Ми вважаємо, що розуміння особливостей інтелекту сприяє розвитку у майбутніх фахівців технічної сфери творчих здібностей, професіоналізму в обраній спеціальності.

Переходячи безпосередньо до питання організації процесу навчання іноземної мови на основі принципів особистісно орієнтованого навчання в немовному навчальному закладі слід зазначити, що така організація висуває особливі вимоги і робить необхідним вивчення індивідуально-психологічних і особистісних характеристик студента, а також ретельного врахування рівня його попередньої підготовки, і що надзвичайно важливо — особистісних та індивідуально-психологічних характеристик.

Загальновідомо, що навчання іноземної мови може бути успішним лише за умови врахування тих індивідуально-психологічних особливостей студента, які є специфічними при оволодінні цим предметом. Це передусім такі характеристики як тип пам'яті, тип мовної уваги, мовна витривалість.

На нашу думку, важливо на початковому етапі іншомовного професійного навчання провести психолого-педагогічне тестування або опитування, а також провести спостереження, яке відобразить особистісний потенціал кожного студента. При цьому враховуємо й рівень досягнень студентів з цього предмета за попередній період. Це дасть можливість скласти характеристику (картку) розумової працездатності і розумових здібностей студентів, а саме визначити внутрішні мотиваційні чинники та рівень мотивації вивчення професійної іноземної мови. Відомо, що вирішальну роль на формування навчальної мотивації студентів відіграють окрім внутрішніх чинників (референтна група, колектив групи) безпосередньо засоби і методи навчання, якими володіє викладач.

Найбільш ефективним засобом активізації мотиваційної сфери студентів про що засвідчує і досвід, є створення референтної групи студентів на занятті, в якій вони виконуватимуть посилені й цікаві завдання і ролі, що сприятиме позитивному емоційному супроводу заняття з англійської мови і отже формуванню позитивної мотивації. Неабияке значення в цьому плані має періодичне проведення нестандартних занять, які ставлять студентів у ситуацію ініціативної діяльності. Це такі заняття як диспути, конференції, захист рефератів, проєктів.

Інтерактивні форми роботи не можуть домінувати в навчальному процесі, адже вони не завжди сприяють зосередженій роботі, ґрунтовності, але вони обов'язково мають бути включені в систему роботи кожного викладача іноземної мови.

Значно стимулює інтерес до роботи над достатньо складними темами з мовлення і граматики робота у комп'ютерному класі, створення проєктів з теми, веб-квестів або кейсів. Індиферентних студентів тут практично не буває. Важливо добрати градуїований для кожного студента матеріал.

Відповідно до переважаючого типу пам'яті та мовної уваги (зорова, слухова, мовна, мовно-слухова, мовно-зорова) в групі студентів того чи іншого рівня, що ми з'ясовуємо, подивившись в картку, викладач планує використання найбільш доцільних для цієї групи засобів навчання: тексти, ілюстрації, схеми, таблиці, відео-аудіо матеріали.

Добираючи і розподіляючи навчальний матеріал при опрацюванні тієї чи іншої розмовної теми, потрібно врахувати тип мовної уваги студента, щоб забезпечити його посиленим навантаженням. Студенти із середнім рівнем актуалізації мовно-слухової як і мовно-зорової уваги потребують додаткового підходу.

Студентам із низьким рівнем мовно-слухової уваги необхідна зорова опора (друкований текст, зображальна наочність).

Використання відеоматеріалів у кабінеті англійської мови полегшує добір необхідних дидактичних засобів, розширює можливості удосконалення адитивної компетентності студента.

Як показує аналіз, картки особистісного потенціалу студента полегшують підготовку викладача до заняття, створюють умови для отримання більш прогнозованого результату, допомагають добирати ті матеріали, форми і методи роботи, які відповідають індивідуально-психологічним і груповим інтересам студентів.

Досвідчені викладачі знають: від емоційних контактів студентів, від їхнього ставлення та оцінювання себе, інших, у тому числі викладачів, психологічний клімат у групі, значною мірою залежать результати навчальних досягнень. Тут нам слід не забувати про дотримання акмеологічних принципів у побудові навчального процесу, які полягають у введенні технологій забезпечення успіху студента і викладача, всіх учасників освітнього процесу. Це освітні технології, обумовлені умовами світової глобалізації, коли перехід кожного суб'єкта до етапу власне професійної діяльності, потребує повноцінної його підготовки, всебічного розвитку в сучасних реаліях суспільства, віри в себе, мотивації активної життєдіяльності, саморозвитку ще в шкільні та студентські роки.

Висновки. Особистісно орієнтоване навчання є найсуттєвішим елементом інноваційної моделі освіти, акмеологічної освіти. Завдяки розробкам науковців і освітян-практиків, апробації її структур у навчальних закладах усіх рівнів, ця модель утверджує своє право на існування і удосконалення. Як бачимо, однією з основних цілей особистісно орієнтованого навчання є

розвиток особистості з метою ефективного становлення у професійній сфері й у житті. Отже, задача викладача полягає не просто у використанні індивідуальних особливостей студента (логічне мислення, допитливість, здатність до творчості, наполегливість тощо) для засвоєння знань, а й у їх розвитку з метою подальшої професійної, соціальної, культурної адаптації у житті; також створення сприятливої психологічної атмосфери на заняттях англійської мови є запорукою підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови.

Література:

- 1.Артемьева О.А. Система учебно-ролевых игр профессиональной направленности: монография / О.А. Артемьева, М.Н. Макеева. — Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. — 208 с.
- 2.Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно-ориентированного образования [текст] / Е.В. Бондаревская. — Ростов-на-Дону: Издательство Ростовского педагогического университета, 2000. — 352с.
- 3.Кашина Е.Г. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка: учеб. пособие / Е.Г. Кашина. — Самара: Изд-во «Универсгрупп», 2006. — 75 с.
- 4.Кашлев С.С. Педагогика: теория и практика педагогического процесса: учеб. пособие. В 3ч. Ч. 2 / С.С. Кашлев. — Минск: Зорны верасень, 2008. — 208 с.
- 5.КоньшеваА.В. Современные методы обучения английскому языку / А.В. Коньшева. — Минск: Тетра Системс, 2011. — 304 с.
- 6.Остапчук О.Є. Методологія інноваційних процесів — крок до розуміння сутності / О.Є. Остапчук // Рідна школа. — 2004. — № 11. — С. 3-6.
- 7.Педагогика и психология высшей школы: Учебное пособие. Издание второе, стереотипное. / Под общ. ред. А.А. Деркача. — М.: Изд-во РАГС, 2010. — 208 с.

У статті розглядаються педагогічні умови й особливості впровадження особистісно орієнтованого підходу в процесі іношомовної підготовки студентів технічних спеціальностей. Розглянуто вплив психології на формування особистісно орієнтованого підходу.

Ключові слова: особистісно орієнтований підхід, психологія, іношомовна підготовка.

В статье рассматриваются педагогические условия и особенности использования личностно ориентированного подхода в процессе иноязычной подготовки студентов технических специальностей. Рассмотрено влияние психологии на формирование личностно ориентированного подхода.

Ключевые слова: личностно ориентированный подход, психология, иноязычная подготовка.

The article deals with pedagogical conditions and peculiarities of implementation of personality-oriented approach in foreign language training of technical specialties students. The psychological effect on the formation of personality-oriented approach is analyzed.

Key words: personality-oriented approach, psychology, foreign language training.

УДК 378.015.31

Н.В. Первачук
м. Вінниця, Україна

ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми. Початок ХХІ ст. ознаменований утвердженням концепції полікультурного виховання, яка передбачає адаптацію людини до різноманітних цінностей в умовах співіснування різнорідних культур, орієнтацію на діалог культур тощо. Полікультурне виховання передбачає формування високої мовної культури, прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів.

Розбудова України як незалежної держави, її прагнення інтегруватися до Європейської спільноти передбачає усвідомлення та оволодіння молодим поколінням полікультурними